

ЕПІСТЕМОЛОГІЯ ІСНУЮЧОГО СТАНУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВОЇ ЗАКОНОМІРНОСТІ ЗДІЙСНЮВАНОЇ ДОТЕПЕР ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

О.І. Ковалів

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут агроєкології і природокористування НААН
(м. Київ, Україна)

e-mail: okoivaliv@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4908-7963>

О.Ф. Морозов

доктор технічних наук, професор,
Інститут агроєкології і природокористування НААН
(м. Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4368-0694>

В.І. Лазаренко

доктор філософії,
Інститут агроєкології і природокористування НААН
(м. Київ, Україна)

e-mail: Vladlaz93@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8376-4668>

А.О. Новаленко (Заїка)

аспірант
Інститут агроєкології і природокористування НААН
(м. Київ, Україна)

e-mail: anastasia05091995@gmail.com;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4260-4190>

Проаналізовано та узагальнено причинно-наслідкові закономірності як основні віхи організаційно-правових засад здійснюваної дотепер земельної реформи в Україні з позиції її наслідків, що дало можливість розкрити базові знання для можливого формулювання на їх основі існуючих організаційно-економічних засад щодо використання природних об'єктів в агросфері. Досліджено й науково-методично обґрунтовано наявні знання конституційного земельного прагматизму, що сприяють правдивому пізнанню різноманітних існуючих законодавчих і нормативно-правових актів та організаційно-економічних основ проведених трансформацій на предмет відповідності їх вимогам конституційної сутності й потребам збалансованого користування природними об'єктами. Розкрито напрям як концептуальний підхід щодо можливого функціонування організаційно-економічних засад збалансованого користування природними об'єктами агросфери України, який ґрунтується на достовірній правовій основі й реалізується через комплексну системну «когнітивної земельної економіки» (автор: д.е.н. Олександр Ковалів) у процесі звершення земельної реформи в Україні як нової парадигми. З'ясовано, що лише базуючись на здобутих знаннях у процесі виконання першого етапу оцінки реального стану використання природних об'єктів в агросфері як особливих причинно-наслідкових закономірностей із позиції новітніх вимог державотворення, стає можливим здійснити більш ґрунтовні й результативні дослідження на наступних етапах виконання фундаментальної наукової роботи «Організаційно-економічні засади збалансованого користування природними об'єктами в агросфері України».

Ключові слова: земельні відносини, когнітивна земельна економіка, користування, природні об'єкти, основне національне багатство, право власності, природні ресурси.

ВСТУП

Формування економіко-правових і організаційних підходів до здійснення так званої земельної реформи в доконституційний період було розпочато на землях «державної власності»,

пізніше (з 1992) — «колективної власності», а фактично так звана земельна реформа в Україні була звужена до аграрної, оскільки розуміння слова «земля» переважно ототожнювалось із «полем», «ґрунтом». При цьому владою «рефор-

маторів» залишено поза увагою справжню сутність земельної реформи, яка повинна охоплювати не лише родючі ґрунти як природні об'єкти, а й усі інші категорії земель як не менш важливі природні об'єкти права власності Українського народу, що конституційно перебувають під особливою охороною держави та до яких мають стосунок усі громадяни України. Як наслідок, до цього часу здійснювані заходи трансформування аграрного землекористування шляхом паювання колективної «землі» не введено в чинне конституційне поле України. Тому завершення такої реформи шляхом впровадження на цій основі пропонованого урядом «ринку земель сільськогосподарського призначення» не може завершитись у принципі [1].

Здійснюване з часу прийняття Конституції України умовне «економіко-правове» користування природними об'єктами права власності Українського народу (всі категорії землі) не відповідає нормам статей 13, 14 і 41 Конституції України [2], у т. ч. стосовно особливої категорії «земель сільськогосподарського призначення». Зокрема, конституційне право власності «на землю» за функціональною чинністю розмежується на два різні «об'єкти» і «суб'єкти» такого права незалежно від категорії землі.

Навіть із цих підстав подальший розвиток сталих (збалансованих) ринкових земельних відносин і природокористування в агроландшафтах України можливо здійснити лише у процесі комплексного звершення земельної реформи як нової парадигми в усьому просторі держави (авторські напрацювання Олександра Коваліва) і лише за умов політичної волі органів державної влади, наукової та педагогічної еліти на повноцінну інституалізацію конституційної норми стосовно права власності Українського народу на землю та її природні ресурси як на природні об'єкти — основне національне багатство, що де-юре перебуває під особливою охороною держави. Водночас вимагається забезпечити розробку закону (механізмів), визначеного частиною 2 ст. 13 Конституції України: «Про користуватися природними об'єктами права власності Українського», у тому числі в агросфері [2]. Ці норми є обов'язковими, тому що господарська діяльність, пов'язана з використанням природних об'єктів права власності Українського народу, може здійснюватися лише в процесі користування (не володіння і не розпорядження) ними на платній основі за встановленими регламентами відповідно до закону. На жаль, такого закону немає дотепер, а наявні численні наукові дослідження не віддзеркалюють конституційно вмотивовані вимоги до користування природними об'єктами чужої власності.

Як наслідок неконституційних дій на цей час, повсюдно відбувається за участю олігархічних кланів самочинна й системно-монопольна експлуатація об'єктів і систем живої та неживої природи — основного національного багатства, як начебто власних. Із цих причин в Україні існують і діють злочинні схеми й різноманітні афери з усіма без винятку корисними копалинами, сонячною, вітровою та іншими енергіями, з лісами, привабливими земельними ділянками в природних ландшафтах агросфери.

Те ж саме відбувається з родючими ґрунтами. Вони експлуатуються за безцінь. У погоні за наживою українські чорноземи виснажуються, піддаються ерозії ґрунти, безповоротно знижується їхня природна родючість і руйнується водорегулююча здатність, забруднюється й деградує довкілля, зовсім зникають природні ландшафти разом із рідкісною рослинністю, водними джерелами, звірами, птахами, комахами та корисною мікробіотою.

Усі ці та інші проблеми використання й охорони природних ресурсів в агросфері, переважно ґрунтів як природних об'єктів права власності Українського народу в процесі трансформації земельних відносин та природокористування, досліджено в численних науково-практичних працях д.е.н. Олександра Коваліва, які базуються на чинних нормах Конституції України як нормах прямої дії, законах і нормативно-правових актах, які цілковито відповідають і узгоджуються з такими нормами. Проте здобуті нові знання залишаються в наукових і педагогічних колах не тиражованими, а на практиці неврегульованими, і такими, що потребують офіційного поглиблення існуючих наукових досліджень як фундаментальних на замовлення держави.

Відродно констатувати факт про те, що на базі авторських науково-практичних напрацювань упродовж чверті століття [1] і на основі здобутих Олександром Ковалівим знань «конституційного земельного прагматизму» та «когнітивної земельної економіки» нами розпочато в 2021 році виконання початкового етапу досліджень як першої в Україні фундаментальної роботи під його керівництвом за державним замовленням у межах завдання 37.00.02.02.Ф на 2021–2025 рр. (ДР 0121U108866) на тему «Організаційно-економічні засади збалансованого користування природними об'єктами в агросфері України» [3]. Поточний етап виконання завдання сфокусовано на науковій оцінці причинно-наслідкових закономірностей стану використання природних об'єктів права власності Українського народу в агросфері України як наслідків здійснюваної земельної реформи (з позиції новітніх вимог державотворення) з наступних питань:

- аналіз процесу формування існуючих організаційно-економічних засад щодо використання природних об'єктів в агросфері внаслідок здійснюваної дотепер земельної реформи в Україні;
- вивчення законодавчих і нормативно-правових документів та організаційно-економічних основ на предмет відповідності їх конституційним вимогам і потребам збалансованого користування природними об'єктами в агросфері України;
- обґрунтування концептуального підходу до функціонування організаційно-економічних засад (орієнтирів) збалансованого користування природними об'єктами агросфери України;
- дослідження причинно-наслідкових закономірностей стану використання природних об'єктів права власності Українського народу в агросфері України з позиції новітніх вимог державотворення.

Узагальнюючи виконане нами завдання, метою цього досліджень є епістемологія існуючого стану природокористування як причинно-наслідкової закономірності здійснюваної дотепер земельної реформи в Україні з позиції новітніх вимог державотворення на основі чинних конституційних земельних норм, які де-юре діють в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Варто зазначити, що різноманітні аспекти здійснюваної дотепер земельної реформи в Україні розглядали майже всі відомі «земельні» вчені-реформатори, які наприкінці 20-го й на початку 21-го століття, обґрутовуючи теоретичні шляхи, а також механізми їх виконання та усунення поточних перешкод у здійснюваній ними ж трансформації (реформування) земельних відносин і природокористування, формували бажані «наукові знання» у фарватері антиконституційних чинників законодавчої і виконавчої олігархічної влади.

Водночас основний внутрішній супротив «реформаторів» формуванню об'єктивної оцінки практичної дійсності є гібридне віддалення сформованої теорії здійснення так званої земельної реформи в Україні від існуючих реалій і вважається нами антиконституційною з корупційним присмаком.

Натомість у наукових роботах керівника цього завдання обґрунтовані основні засади «Звершення земельної реформи в Україні: нова парадигма», особливо щодо користування землею та її природними ресурсами як природними об'єктами права власності Українського народу (всіх громадян) за когнітивним принципом

позитивної часової преференції, залишаються вкрай актуальними [4]. Саме про особливу форму порядку, яка інтуїтивно досліджена і якісно лексично визначена в роботах доктора економічних наук Олександера Івановича Коваліва, йдеться в моделі даних засад, яка вбирає пізнання й осмислення фізичного пояснення та математичної формалізації результатів, уже отриманих її автором [5].

Важливо зауважити, що ідеї, засади, функціональні механізми та інші чинники земельної економіки і природокористування з погляду когнітивних підходів до всіх цих складових у науковій економічній літературі ніким, окрім Коваліва як автора, практично не розглядалися. Автором уперше створено та описано відношення економічних і соціальних факторів із позиції когнітивного підходу для встановлення закономірностей формування емерджентних властивостей системи звершення земельної реформи в Україні в межах нової Парадигми в процесі дослідження їх у фундаментальному і практичному взаємозв'язку [6]. До речі, багата різноманітна і професійна наукова термінологія, конкретність та коректність понять, що застосовані дослідником Ковалівим протягом часу його науково-практичної роботи з опису суспільних подій і фактів (також у загальнонаціональній пресі в період 1990–2020 рр.), використана не для того, щоб історично слідувати за безперервним ланцюгом подій, а саме для встановлення шляхів корекції рівня законності й реальної суспільної поведінки на еволюційній основі ґносеологічних змін та на їх науковий аналіз із погляду дії законів природи і суспільства при реалізації його Нової парадигми звершення земельної реформи в Україні [7].

У цьому зв'язку наявні результати досліджень, що спиралися на тверду доказову базу статей Основного Закону України, а також на об'єктивні умови та вимоги дотримання дії законів живої і неживої природи та суспільства, вказують на те, що дійсний шлях збалансованого суспільно-економічного розвитку держави може і повинен, без будь-яких виключень базуватися на чинних земельних нормах Конституції України.

Саме тому розв'язання наявних проблем, особливо в агросфері, продовжує залишатися досить актуальним і таким, що потребує широкомасштабного теоретико-методологічного наукового поглиблення та логічного втілення.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Інформаційну основу дослідження становлять наявні вітчизняні матеріали аналізу й наукового осмислення існуючого стану

та результатів практичного досвіду у сфері трансформації земельних відносин і природокористування як причинно-наслідкової закономірності здійснюваної дотепер земельної реформи в Україні, Конституція України, чинні законодавчі й нормативно-правові акти. Для виконання поставленого завдання було використано доступні методи дослідження, зокрема: теоретико-аналітичний та емпіричний методи, експертне оцінювання, системний аналіз тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Щоб зрозуміти причини існуючих наслідків здійснюваної в Україні дотепер земельної реформи як аграрної, нами було проаналізовано вже здобуті знання в результаті здійснених досліджень [1], які однозначно підтверджують, що всі негаразди із земельною реформою, які тривають дотепер, є передусім наслідком шаленого опору становленню самостійної сильної української держави та відродженню українців як господарів на власній землі тієї самої «п'ятої колони», яка діяла і продовжує діяти разом із внутрішніми невігласами і зовнішніми ворогами, застосовуючи різноманітні методи й засоби гібридної боротьби, а головне, затьмарюючи правдиву і своєчасну інформацію [8].

Зокрема, наприкінці ХХ ст. радянська планова економіка, як і вся неприродно створена соціалістична система, почала зазнавати краху. Проголошена «перебудова» не давала бажаних результатів. Надії започаткувати земельну реформу та запровадити приватну форму власності на землю могли справдитися лише з набуттям республіками самостійності.

Щоб перешкодити становленню незалежної правової держави і зберегти панівне й монопольне становище «комуни» на сільських теренах України, не допустити відродження справжніх господарів-приватних землевласників на зразок європейських селян-фермерів, антидержавні сили цього разу, зважаючи на велику питому вагу в Україні земель сільськогосподарського призначення (*понад 70% від загальної площі країни*), придумали і законодавчо впровадили 30 січня 1992 р. (Закон України «Про форми власності на землю» від 30.01.1992 № 2073-ХІІ) [9] поряд із приватною ще й тотальну колективну власність на землю, *створивши державу в державі*. Цей трюк відіграв фатальну роль: надумана колективна власність на землю конституційно проіснувала до 1996 р., законодавчо — до 2004-го, а практично в окремих місцях є до сьогодні.

Таким чином, перевершивши сталінську колективізацію, де земля надавалася тільки

в користування, знову обдурили українських селян тим, що тепер вони (*селяни*), як начебто єдині «колективні» власники майже всієї родючої землі держави — основного національного багатства — стануть багатими. І лише вони, приймаючи свої колективні «більшовицькі» рішення, будуть швидко вирішувати, кого відпускати «на волю» із тих, хто захоче самостійно господарювати на власній землі. Саме з цього й почалася нова підступна антинародна колективізація.

Гальмуючи прийняття нової Конституції України з метою завершити повсюдну колективізацію земель, восени 1994 р. відбулися начебто із власної волі чинного глави держави позачергові вибори президента. У процесі виборчої кампанії заспокоювали активні верстви населення, у тому числі й селян, тим, що після перемоги нового глави держави буде прискорено земельну реформу в країні на користь людей. Фактично заморожуючи конфлікт, було залучено їхні голоси і обрано нового Президента України Л. Кучму, який першочергово видав «диявольський» Указ «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва» від 10 листопада 1994 р. № 666 [10]. Офіційною метою цього Указу визначалося створення умов для начебто рівноправного розвитку різних форм власності та господарювання на землі, вільного їх вибору громадянами України, посилення стимулювання праці та забезпечення на цій основі збільшення виробництва сільськогосподарської продукції.

Проте, досягаючи головної мети щодо прискорення передачі земель у колективну власність і зняття напруги змагань між селянами і органами державної влади за набуття права приватної власності на землю, «стрілки» боротьби було переведено на самих селян-колгоспників, якими було легше маніпулювати. Адже лише в разі одержання землі в колективну власність вони самі як пайовики приймали рішення про реформування своїх господарств за методом «більшовизму». Ця пастка супроводжувалася красивим і, на перший погляд, правильним лозунгом як центральним аргументом цього Указу: «Земля повинна належати тим, хто її обробляє!», а також твердженням, що право на земельну частку (пай) може бути об'єктом купівлі-продажу, дарування, міни, успадкування, застави.

Подібний стан речей, до речі, чітко відображений в описаній моделі поведінки індивідів із точки інституційного підходу в маркетинговому середовищі [11].

Однак через політичне і бюрократичне протистояння така «реформа» проходила мляво

і здебільшого зводилася лише до передачі землі в колективну власність. Землі запасу і резерву виділялися переважно найгіршої якості в малодоступних місцях. Не було жодних передумов до масового створення нових ефективних приватних селянських (фермерських) господарств, наприклад таких, які існують у Франції чи Німеччині.

Щоб завершити цю чорну справу, не випускаючи на «волю» більш свідомих селян і скориставшись підписаним 8 червня 1995 р. Конституційним договором між Парламентом і Президентом, було видано черговий Указ Президента України «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» від 8 серпня 1995 р. [12].

Цим самим було прискорено колективізацію руками збіднілих селян, гарантуючи їм «безплатне» надання нового права власності на земельну частку (пай) у колективній власності без визначення земельної ділянки в натурі (на місцевості) однакового розміру для всіх членів конкретного колективного сільськогосподарського підприємства (КСП), що вимірювався в кадастрових гектарах і в грошовому вираженні. Цей черговий трюк супроводжувався гаслами «роздержавлення і приватизація», хоча насправді земля вже не належала державі, і етап паювання сприймався як «розколективізація». Для цього розроблялися і затверджувалися зборами КСП земельпорядні проекти, і громадянам видавалися районною державною адміністрацією сертифікати. За виконані роботи розраховувалися КСП, і тому сертифікати одержували переважно централізовано, зберігаючи їх у сейфах керівників господарства. Однак лише в разі виходу з такого господарства власника паю за його заявою і за його, пайовика, рахунок здійснювалося відведення земельної ділянки в натурі — у тому місці, де вирішить колгоспна «більшість» (*фактично керівник господарства*). За таких умов майже ніхто не мав змоги вийти з такого «колективу співвласників» без проблем. А головне, земля так і не стала належати тим, хто її обробляв.

Натомість у багатьох керівників таких господарств масово почав з'являтися інтерес до підприємницької діяльності та створення власного агробізнесу. Багато хто з них, експериментуючи начебто в інтересах самих колгоспників-пайовиків, створював приватні підприємства, кооперативи, орендні підприємства, спільні підприємства, господарські товариства, акціонерні товариства (відкриті й закриті), товариства з обмеженою відповідальністю, з додатковою відповідальністю, повні і командитні товариства, об'єднання, асоціації чи корпорації тощо.

Для цього науковці розробляли рекомендації, а державне аграрне начальство по всій вертикалі органів влади давало зелене світло щодо їх створення. Виношувались ідеї й проекти нормативно-правових актів для прискорення в такий спосіб трансформації КСП, запроваджуючи орендні відносини щодо земельних і майнових паїв.

У такому середовищі було прийнято новий Указ «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 3 грудня 1999 р., відповідно до якого планувалося здійснити організаційні заходи з реформування КСП на засадах приватної власності на землю та майно протягом грудня 1999-го–квітня 2000-го. Цей Указ вкотре викликав неабияке пожвавлення в суспільстві та надію селян на краще майбутнє.

Досягаючи мети аграрного лобі, в засновники «нових» приватних підприємств (*рекомендовано до десяти осіб*) включалися переважно керівник (*контрольний пакет*), головний бухгалтер і економіст господарства, а також керівники структурних підрозділів, близькі родичі. При цьому, як правило, списувалася техніка й устаткування, штучно створювалися резервні неподільні фонди (до 30%) із майна колективної власності, які використовувалися новим господарством (*правонаступником*) без жодних зобов'язань (*орендної плати*) перед справжніми співвласниками. Не розпайовані землі запасу і резерву також залишалися в їхньому користуванні. Під боргові зобов'язання КСП, у тому числі із виплати зарплати, які брали на свій баланс такі « правонаступники», часто виділялося незавершене виробництво, худоба, валюта та інше високоліквідне майно за собівартістю чи залишковою вартістю. Наприклад, багато хто із новостворених приватних структур зумів, зібравши врожай озимини, посіяної восени 1999 р., і реалізувавши його за цінами 2000 р., розрахуватися з боргами і стати абсолютним власником ліквідного майна. Аналогічні дії відбувалися з незаконною реалізацією худоби, техніки й устаткування, у тому числі шляхом списання і здачі в металобрухт. Порушувалися права селян на внесений пай в міжгосподарські підприємства. Також усім заявленим « правонаступникам» реформованих КСП за рахунок держави було погашено заборгованість перед бюджетними організаціями, Пенсійним фондом тощо.

Таким чином, на початок 2001 р. було заявлено, що на базі 11,3 тис. реформованих колективних сільськогосподарських підприємств було створено понад 16 тис. нових різних агроформувань. Крім того, налічувалося майже 43 тис. фермерських господарств, які використовували

4,3 млн га земель, і понад 4 млн особистих селянських господарств (більш як 6 млн га).

Проте через відсутність чіткої й однозначної комплексної державної програми трансформаційних процесів (*реформи проводили комісії КСП*) на практиці виникало багато проблем і протиріч. Земельна реформа не супроводжувалася комплексом робіт із державного землеустрою та землевпорядкування як основного інструменту державного управління, регулювання і реалізації, що заздалегідь мав обґрунтувати задуми і заходи, у тому числі з раціонального використання й охорони ґрунтів. Зокрема, як наслідок, під розпаювання потрапило понад 5 млн га деградованих та інших непридатних для сільськогосподарського виробництва земель.

На жаль, землю товарного сільськогосподарського виробництва здебільшого підпільно, як і планувалося, почали використовувати на умовах оренди — не селяни. Переважна більшість (5,5 млн) власників паїв, або 82% від загальної кількості громадян, які отримали сертифікати, уклали договори оренди на різні терміни — від 1–3 до 10 і більше років, одержуючи від орендарів мізерну гарантовану орендну плату, переважно натурою — зерном, олією, кормами, послугами, в окремих випадках грішми. Звісно, що на тлі зuboжіння переважної більшості населення цей факт вказував на позитивність здійснюваної «земельної реформи», особливо для пенсіонерів, які до цього зовсім нічого не отримували.

У такий спосіб було «успішно» трансформовано більшість колгоспників-пайовиків у пайовиків-орендодавців, що дало змогу низці новоутворених господарств суттєво збагатитися та почуватися досить добре в існуючих на той час «ринкових умовах». Водночас активізувалася робота по заміні сертифікатів на земельну частку на державні акти на право приватної власності на земельну ділянку. Вважалося, що цим самим буде створено реальні умови для впровадження в Україні повноцінного ринку землі, де першочерговість на придбання земельних паїв матимуть їхні орендарі.

Не слід забувати, що шляхи, методи і засоби виконання зазначеного указу на місцях породжували численні обґрунтовані скарги, пропозиції й заяви на адресу органів місцевого самоврядування, районних та обласних державних адміністрацій (*було навіть створено спеціальні комісії, які повинні були супроводжувати процес реформування на місцях*), прокуратури, міліції. Проте місцеві службовці і правоохоронці здебільшого були «глухими» і залишалися на боці керівників «реформованих» господарств. Окремі сміливці зі скаргами до-

ходили до столиці, зверталися до судів. Обставини, факти і епізоди конкретних справ цього дійства на всіх теренах держави потребують окремого фахового і скрупульозного дослідження та правдивого висвітлення. Водночас Верховна Рада, прикриваючись вимогами статей 13 і 14 Конституції України [2], прийняла Закон України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)» від 18 січня 2001 р. [13], яким заборонила (*наклала мораторій*) власникам земельних часток (паїв) укладати угоди щодо купівлі-продажу, дарування земельної частки (паю) або іншим способом відчужувати зазначені частки, крім передачі їх у спадщину та при викупі земельних ділянок для державних і громадських потреб, до врегулювання Земельним кодексом порядку реалізації прав громадян і юридичних осіб на пай.

Через зумисне подовження фіктивного мораторію впродовж майже 20 років і відсутність справжньої земельної реформи, у тому числі в аграрній сфері, по всій державі самочинно відбулися серйозні структурні зміни в землекористуванні. Посилилися беззаконня й рейдерство, «розгулявся» тіньовий обіг земель із різноманітними схемами привласнення чужих прав, у тому числі на розпайовані угіддя. Значна частина земельних паїв опинилося в агрохолдингах і різноманітних підприємницьких структурах, у тому числі з іноземним капіталом, які також скупчили корпоративні права на власність та орендні права на земельні паї в базових підприємств і фермерських господарств поза усвідомленням цього процесу первинними орендодавцями (їхніми спадкоємцями) — колишніми колгоспниками, власниками земельних паїв.

Хоч як парадоксально, але в такому середовищі та за означених передумов і методів земельних трансформацій одні ділки, у тому числі представники органів влади, переконували таких селян-власників, що їм найвигідніше якнайшвидше продати свій «подарунок», заробити гроші та позбутися цього небезпечного «паю», а інші, у тому числі деякі вчені і представники органів влади, наголошували: «ні!», законодавчо накладаючи впродовж двох десятиліть мораторій на відчуження набутої «земельної власності». При цьому збентежені селяни-орендодавці, особливо ті, хто не піддався на афери зі своїми паями в тіньовий спосіб, продовжували тримати державні акти, видані взамін земельних сертифікатів, на це «право», очікуючи «прозорого ринку землі» [8].

Проте лише тепер, коли олігархічний «агробізнес» заволодів надвеликими площами (масивами) земельних паїв (ділянок) на землях сільськогосподарського призначення, вдалося

«монобільшості» прийняти так званий закон про ринок землі у вигляді Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31. 03. 2020 р. № 552-ІХ [14]. У цьому Законі «логічно» відтерміновано введення низки правочинів і прибрано деякі існуючі запобіжники під виглядом нової «земельної реформи», заклавши цілеспрямовано в назві та в окремих нормах Закону термін «обіг земель сільськогосподарського призначення» замість «обігу земельних ділянок на землях сільськогосподарського призначення» як об'єктів цивільного права.

На окресленій основі здійснюваних організаційно-правових заходів із втілення з початку 90-х років минулого століття земельної реформи в Україні з позиції її наслідків можна прийти до висновку, що так звана земельна реформа була звужена до земельно-аграрної трансформації колгоспно-радгоспної системи землекористування на базі надуманої колективної форми власності на землю, і тому вважається не введеною дотепер у чинне конституційне поле України. На жаль, на такій основі утверджуються намагання здійснювати заявлений органами державної влади «прозорий» обіг земель сільськогосподарського призначення.

Науково-практичний аналіз законодавчих і нормативно-правових актів у сфері регулювання земельних відносин і природокористування на предмет відповідності їх засад сутності декларованих норм Конституцією України [2] у процесі ведення господарської діяльності земле-природо-користувачами, які б забезпечували збалансоване користування природними об'єктами в агросфері України, дозволив з'ясувати і розкрити п'ять першопричин (нові знання конституційного прагматизму) існуючої «земельної неврегульованості» і визначити основні передумови до наукових висновків і подальших фундаментальних досліджень у цій царині [15, 22–31].

Усі ці п'ять причин самі по собі вже висвітлюють головне джерело невдалих (навіть кримінальних) рішень і науково неосмислених заходів щодо здійснення — у цілому конституційно вмотивованої земельної реформи. Цим основним джерелом є й те, що свідомо (а скорше невідомо за причини банального незнання, чи навіть невігластва) порушена відповідність законам живої і неживої природи та суспільства.

Тому такі науково обґрунтовані нові знання конституційних земельних засад сприяють правдивому пізнанню різноманітних існуючих законодавчих і нормативно-правових актів та організаційно-економічних основ проведених трансформацій на предмет відповідності

їх вимогам конституційної сутності та потребам збалансованого користування природними об'єктами, у тому числі в агросфері України. Водночас доказано, що «екологічних проблем» як наукових майже не існує, оскільки сучасна екологія достатньо розвинена й поєднує всі природничі, точні, гуманітарні та соціальні науки з метою пошуків шляхів і методів оптимального розвитку людства на максимально далеку перспективу, вироблення нових методів збереження біосфери всієї планети, у тому числі й унікальних екосистем в усіх природно-кліматичних зонах України [16].

Усі природні об'єкти, у тому числі ґрунти, які є абсолютною власністю всіх громадян України, потребують професійного опису, характеристик і класифікації, а також пооб'єктної реєстрації їх прав у базі даних спеціалізованої національної земельної установі, сформованої на зразок Національного банку України [1]. Ми також погоджуємось з автором «СФЕРИ» і «ПРАМІДИ» про те, що в рамках когнітивної земельної економіки досягається цілеспільний ефект (автор: Олександр Морозов) [17; 18] за «правилом спільних цілей» на основі дії механізмів і систем «звершення земельної реформи: нової парадигми» та всіх представлених на ній чинників, що враховують формування спільних напрямів (векторів) їх дії відповідно до відомих уже законів живої і неживої природи та суспільства.

Проте в умовах нинішнього стану в агросфері України ми дійшли висновку, що подальший розвиток ринкових земельних відносин і раціонального природокористування в агроландшафтах України можливий за умов повноцінної інституалізації конституційної норми щодо права власності Українського народу на землю та її природні ресурси як на природні об'єкти — основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави. При цьому першочерговим заходом як особливою передумовою інституціонального розвитку має стати невідкладне введення здійснюваної дотепер земельної реформи в чинне конституційне поле України [19; 20].

При цьому особливого комплексного та системного законодавчого, нормативно-правового і господарського моделювання й конструювання, з врахуванням законів живої і неживої природи та суспільства, потребують регуляторні земельні відносини і природокористування як однозначні правила поведінки всіх учасників щодо збереження, охорони і відтворення животної фауни, флори і мікробіоти, що функціонують в агро- і лісоекосистемах, які складають вагомий частку основного національного багатства,

є базовим ресурсом агросфери та основним генератором основного непозиченого капіталу нації, що вкрай важливо для Української держави і її громадян як співвласників таких природних об'єктів.

Проте на сьогодні основна маса українців жертвують власними правами вже чверть століття, очікуючи від гібридно функціонуючих органів державної влади «чудо-реформ» і переваг під час вибору благ, як начебто «позитивної часової переваги», особливо на початку кожного етапу вибору кандидатів у президенти й у народі депутати України [4].

Теперішній чинник часу спричинив рух до «хаосу», у якому наочно проявилися наслідки корупційних і олігархічних схем природокористування (мораторій, рейдерство, самоправство, безвідповідальність тощо) і який підкріплено прийняттям антиконституційних законів, особливо щодо «колективної власності на землю», унаслідок чого позбавлено справжніх власників — всіх громадян України — права на своє основне національне багатство, які де-юре є засновниками держави Україна і абсолютними власниками землі та її природних ресурсів як природних об'єктів права власності Україн-

ського народу. Антиконституційна діяльність у такий спосіб спонукає громадян (фактично «безправний народ») захищатися і діяти «тут і зараз» на основі конституційного прагматизму. На ці чинники також наглядно вказує епістемологія існуючого стану природокористування як причинно-наслідкової закономірності здійснюваної дотепер так званої земельної реформи в Україні, що сконцентровано показана на рис. 1 [4].

Очевидно, що лише за умов дотримання законів живої і неживої природи та суспільства на основі конституційного земельного прагматизму відбуватиметься збалансоване функціонування і розвиток нашої держави або ж продовжуватиметься поглиблення існуючого стану за антиконституційними законами і корупційними схемами здійснюваної дотепер земельної реформи в Україні в напрямі неправового «хаосу» і «деградації».

Сформульований автором (Олександром Ковалівим) шлях формування і практичного застосування «Когнітивної земельної економіки» (КЗЕ), запропонований тут як ефективний підхід до реалізації Нової парадигми звернення земельної реформи в Україні [6], що критично

Рис. 1. Логічна схема епістемології існуючого стану природокористування як причинно-наслідкової закономірності здійснюваної дотепер земельної реформи в Україні
Джерело: розроблено О. Ковалівим.

збагатить існуючі системні методи та підходи до вирішення економічних завдань будь-якого типу, дозволить отримувати нові, принципово інші результати стосовно функціонування економічних систем і суб'єктів економіки, поведінку яких раніше неможливо було пояснити відомими методами та підходами. У такому випадку відкриється дорога українцям, чия економічна програма буде не програмою руйнування і хаосу, а стане програмою економічного функціонування і розвитку [4].

Тому, якщо в досліджуваній системі зовнішніми діями хаос створено штучно законодавцями, то в такій невпорядкованості ми обов'язково зможемо побачити свою, особливу форму «об'єктивного законного» відновлення порядку і права, виходячи з дії об'єктивних законів живої природи життя самої людини, тому що навіть у людському мозку одночасно присутні «впорядкований і хаотичний начала».

Тож інструментарій теорії хаосу як методологічний підхід покладений у дослідженні для створення відповідних екологічних моделей, що істотним чином підвищать ефективність результатів практичної реалізації рішень щодо управління детермінованим хаосом як грані можливого формування збалансованого користування природними об'єктами в агросфері України для бажаного невідкладного звершення земельної реформи в Україні: нова парадигма [21].

У результаті наших досліджень виявлено й те, що головною причинно-наслідковою закономірністю існуючого стану в реальній земельній практиці є системне проявлення позаконституційного підходу до здійснення земельних трансформацій в агросфері. Адже в правовій демократичній державі конституційні норми є безальтернативно обов'язковими до дотримання та виконання, а тому господарська діяльність, що пов'язана з використанням природних об'єктів, беззаперечно повинна здійснюватися за конституційними нормами права власності Українського народу. При цьому така діяльність повинна відбуватися лише в процесі і в законний спосіб користування (не володіння і не розпорядження) на платній основі за визначеними правилами і регламентами, що встановлені відповідним законом у нашій державі.

Епістемологія існуючого стану природокористування як причинно-наслідкової закономірності здійснюваної дотепер земельної реформи в Україні та здобуті на першому етапі роботи нові знання розкривають реальні можливості виконання наступних складових етапів запланованих завдань фундаментальної наукової роботи «Організаційно-економічні засади збалансованого користування природними об'єктами в агросфері України».

ВИСНОВКИ

1. Здійснюване умовне «економіко-правове» користування природними об'єктами права власності Українського народу (всіх категорій землі), особливо в агросфері, не відповідає нормам статей 13, 14 і 41 Конституції України, оскільки здійснювана в Україні дотепер так звана земельна реформа як аграрна, всупереч Декларації про державний суверенітет України і Конституції України, базується на розчленованій абсолютній власності на землю та її природні ресурси як на природні об'єкти на три різні форми власності на землю (державну, колективну і приватну). На жаль, із цих причин трансформація землекористування колгоспно-радгоспної системи відбувалася на базі надуманої колективної форми власності на землю, і тому вважається не введеною дотепер у чинне конституційне правове поле України.

2. Незабезпечення розроблення і прийняття владою до цього часу Закону України «Про користування природними об'єктами права власності Українського народу» (механізмів дії такого права), як це визначено частиною 2 статті 13 Конституції України, у тому числі в агросфері, стало головною причинно-наслідковою закономірністю появи впродовж чверті століття (тут і зараз) існуючого антиконституційного стану здійснення землекористування. Адже конституційні норми є обов'язковими до виконання, тому що господарська діяльність, пов'язана з використанням природних об'єктів права власності Українського народу, може здійснюватися лише у процесі користування (не володіння і не розпорядження) ними на платній основі за встановленими регламентами відповідно до закону.

3. В існуючому гібридному середовищі деградації, безправності та протистояння розвитку держави з боку антиконституційної корупційної системи виникла потреба в розблокуванні спротиву в конституційний спосіб — шляхом надання Конституційним Судом України справедливого офіційного тлумачення (рішення) сутності положень чинних статей 13, 14 Конституції України в системному зв'язку з іншими нормами цих та інших статей Основного Закону України.

4. Очевидно, що лише за умов дотримання законів живої і неживої природи та суспільства на основі конституційного земельного прагматизму відбуватиметься збалансоване функціонування і розвиток нашої держави або ж продовжуватиметься поглиблення кризи та ускладнення існуючого стану за антиконституційними законами і корупційними схемами здійснюваної дотепер земельної реформи в Україні в напрямі неправового «хаосу».

5. Результати виконаних досліджень, що спиралися на тверду доказову базу статей Основного Закону України в процесі оцінки реального стану використання природних об'єктів в агросфері як особливих причинно-наслідкових закономірностей здійснюваної дотепер земельної реформи в Україні, а також базувались на об'єктивних умовах та вимогах дотримання дії законів живої і неживої природи та суспільства,

вказують на те, що здобуті нами на цій основі знання з позиції новітніх вимог державотворення дозволяють здійснити більш ґрунтовні і результативні дослідження на наступних етапах виконання фундаментальної наукової роботи «Організаційно-економічні засади збалансованого користування природними об'єктами в агросфері України».

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалів О.І. Звершення земельної реформи в Україні: нова парадигма: монографія. Київ: ДІА, 2016. 416 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30.
3. Ковалів О.І. Наукова фундаментальність збалансованого користування природними об'єктами, особливо в агросфері України. *Збалансоване природокористування: традиції, перспективи та інновації*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ 20–21 жовт. 2021). Київ, 2021. С. 58–61.
4. Ковалів О.І. Звершення земельної реформи в Україні за когнітивним принципом позитивної часової переваги. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2021/24.pdf. (дата звернення: 09.09.2022).
5. Морозов О.Ф. Роль управління детермінованим хаосом як явища в процесі звершення земельної реформи в Україні за новою парадигмою Олександера Коваліва. *Екологічні проблеми навколишнього середовища та раціонального природокористування в контексті сталого розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон, 21–22 жовт. 2021р. Херсон, 2021. С. 434–437.
6. Ковалів О.І. Cognitive land economy» as a way of accomplishment the objective laws of living and non-living nature and society. *Збалансоване природокористування*. Київ, 2021. № 2. С. 13–23.
7. Морозов О.Ф., Новаленко А.О. Гносеологічні засади створення нової парадигми Олександром Ковалівим. *Збалансоване природокористування: традиції, перспективи та інновації*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ 20–21 жовт. 2021). Київ, 2021. С. 81–84.
8. Ковалів О.І. Из «земельною гранатою» в руці. Чи є рецепт виходу із земельної кризи? *Дзеркало тижня*. 2017. 27 жовт. — 3 лист. (№ 40). С. 7.
9. Про форми власності на землю: Закон України від 30.12.1992 р. № 2073-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1991. № 10. С. 99. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2073-12>. (дата звернення: 09.09.2022).
10. Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва: Указ Президента України від 10.11.1994 р. № 666/94. *Земельне законодавство України*. 2002. Кн. 1. С. 594–596.
11. Лазаренко В.І. Чинники екологічно орієнтованої поведінки споживачів на внутрішньому ринку сільськогосподарської продукції. *Збалансоване природокористування: традиції, перспективи і інновації*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18–19 травня, 2017 р.). Київ: ДІА, 2017. С. 90–93.
12. Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України від 08.08.1995 р. № 720/95. *Земельне законодавство України*. Київ. 2002. Кн. 1, С. 598–600.
13. Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю): Закону України № 2242-III від 18.01.2001 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 11. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2242-14>. (дата звернення: 12.09.2022).
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закону України від 31. 03. 2020 р. № 552-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (дата звернення: 01.09.2022).
15. Ковалів О.І. Наукові засади з'ясування причин земельної неврегульованості в Україні як головні чинники до виходу з наявної кризи. *Збалансоване природокористування*. 2021. № 3. С. 22–31. DOI: 10.33730/2310-4678.3.2021.246826
16. Ковалів О.І. Когнітивне упередження раціонального природокористування та збереження довкілля в контексті сталого розвитку України. *Екологічні проблеми навколишнього середовища та раціонального природокористування в контексті сталого розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон, 21–22 жовт. 2021 р. Херсон, 2021. С. 421–425.
17. Морозов О.Ф. Відношення суб'єкт–об'єкт як цілеспільний ефект у структурі економічного простору. *Економіст*. 2017. № 8. С. 30–34.
18. Morozov O.F. Shevchenko M.M. Relation subject — object as «whole effect of management». *Science and Innovation*. 2020. № 6. С. 12–19.
19. Ковалів О.І. Особливі передумови подальшого розвитку ринкових земельних відносин в агроландшафтах України. *Збалансоване природокористування*. Київ, 2019. № 2. С. 164–172.
20. Заїка А. О. Regulatory and legal support of land reform in Ukraine. *Збалансоване природокористування*. Київ, 2021. № 2. С. 24–34.

21. Морозов О.Ф. Управління детермінованим хаосом як грані можливого формування збалансованого користування природними об'єктами в агросфері України. *Збалансоване природокористування: традиції, перспективи та інновації*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ 20–21 жовт. 2021) Київ, 2021. С. 78–80.

EPISTEMOLOGY OF THE CURRENT STATE OF NATURE MANAGEMENT AS A CAUSAL PATTERN OF LAND REFORM CARRIED OUT SO FAR IN UKRAINE

Kovaliv O.

Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher,
Chief Researcher of the Department of Environmental Economics in the Agrosphere
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)
e-mail: okovaliv@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4908-7963>

Morozov O.

Doctor of Technical Sciences, Professor,
Chief Researcher of the Department of Economics of Environmental Management in Agrosphere
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4368-0694>

Lazarenko V.

Doctor of Philosophy in Economics,
Head of the Department of Economics of Environmental Management in Agrosphere
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)
e-mail: Vladlaz93@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8376-4668>

Novalenko (Zaika) A.

Postgraduate student
Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)
e-mail: anastasia05091995@gmail.com;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4260-4190>

Analyzed and generalized causal patterns as the main milestones of organizational and legal principles carried out by so far reform in Ukraine — from the point of view of its consequences, which made it possible to reveal basic knowledge for possible formulation on their basis of existing organizational and economic principles on the use of natural objects in Agrosphere. The existing knowledge of constitutional land pragmatism, which contributes to the true knowledge of various existing legislative and regulatory acts and organizational and economic principles of conducted transformations on the subject of their requirements of the constitutional essence and the needs of balanced use of natural objects, are investigated. The direction is disclosed as a conceptual approach to the possible functioning of the organizational and economic principles of balanced use of natural objects of Ukrainian agrospheres, which is based on a reliable legal basis and is realized through a comprehensive systemic «cognitive land economy» (author D.N., Alexander Koval) The process of relevant land reform in Ukraine as a new paradigm. It is found out that only based on the knowledge gained in the process of execution of the first stage of assessing the real state of use of natural objects in the agrosphere, as special causal laws from the position of the latest requirements of state formation, it becomes possible to carry out more thorough and productive research in the following stages. Implementation of fundamental scientific work «Organizational and economic principles of balanced use of natural objects in the agrosphere of Ukraine».

Keywords: land relations, cognitive land economy, use, natural objects, basic national wealth, ownership, natural resources.

REFERENCES

1. Kovaliv, O. (2016). *Zvershennya zemelnoyi reformy v Ukraini: nova paradyhma: monohrafiya [Occupation of land reform in Ukraine: New Paradigm: monograph]*. Kyiv: DIA [in Ukrainian].
2. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 [The Constitution of Ukraine of (1996, June 28)]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30 [in Ukrainian].
3. Kovaliv, O. (2021). Naukova fundamentalnist zbalansovanoho korystuvannya pryrodnyimi obyektamy, osoblyvo v ahrosferi Ukrainy [Scientific fundamentality of balanced use of natural objects, especially in the agrosphere of Ukraine]. *Environmental management: traditions, prospects and innovations '21: Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi (Kyiv, 20–21 zhovtnia 2021 r.) — Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. (pp. 58–61). Kyiv: DIA [in Ukrainian].

4. Kovaliv, O. (2021). Zvershennyya zemel'noyi reformy v Ukrayini za kohnityvnym pryntsyptom pozytyvnoyi chasovoyi preferentsiyi [Provers of land reform in Ukraine by the cognitive principle of positive time preferences]. *Efektivna ekonomika — Effective economy*, 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2021/24.pdf [in Ukrainian].
5. Morozov, O. (2021). Rol upravlinnya determinovanykh khaosom yak yavlyshcha v protsesi zvershennyya zemel'noyi reformy v Ukrayini za novoyu paradyhmoyu Oleksandra Kovaliva [The role of management of deterministic chaos as phenomena in the process of land reform in Ukraine according to the new paradigm of Oleksander Kovaliv]. Environmental problems of the environment and rational nature management in the context of sustainable development '21: *Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (Kherson, 21–22 October 2021 r.) — Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. (pp. 434–437) [in Ukrainian].
6. Kovaliv, O. (2021). «Cognitive Land Economy» As A Way of Accomplishment The Objective Laws of Living and Non-Living Nature and Society. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya — Balanced environmental management*, 2, 13–23 [In English].
7. Morozov, O., & Novalenko, A. (2021). Hnoseolohichni zasady stvorennya novoyi paradyhmy Oleksanderom Kovalivym [The epistemological principles of creation of a new paradigm by the Oleksander Kovalev] *Environmental management: traditions, prospects and innovations '21: Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi (Kyiv, 20–21 Zhovtnia 2021 r.) — Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. (pp. 81–84). Kyiv: DIA [in Ukrainian].
8. Kovaliv, O. (2017, October 27 – November 3). Iz «zemelnoiu hranatou» v rutsi. Chy ye retsept vykhodu iz zemelnoi kryzy? [With a «land grenade» in hand. Is there a recipe for the land crisis?] *Dzerkalo tyzhnia — The mirror of the week* (40), 7 [in Ukrainian].
9. Pro formy vlasnosti na zemliu: Zakon Ukrainy vid 30.12.1992 [On the forms of land ownership № 2073-XII: Law of Ukraine (1992, January 30)]. (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 10, 99 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/Laws/show/2073-12> [in Ukrainian].
10. Pro nevidkladni zakhody shchodo pryskorennia zemelnoi reformy u sferi silskohospodarskoho vyrobnytstva: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 10.11.1994 [On urgent measures to accelerate land reform in agricultural production: Decree of the President of Ukraine (1994, November 10)]. (2002). *Zemelne zakonodavstvo Ukrainy — Land legislation of Ukraine*, 666/94, 1, 594–596 [in Ukrainian].
11. Lazarenko, V. (2017). Factors of environmentally oriented behavior of consumers in the domestic market of agricultural products. [Chynnyky ekolohichno oriyentovanoi povedinky spozhyvachiv na vnutrishnomu rynku silskohospodarskoyi produktsiyi]. *Environmental management: traditions, prospects and innovations '17: Materialy I Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi (Kyiv, 18–19 May 2017 r.) — Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference*. (pp. 90–93). Kyiv: DIA [in Ukrainian].
12. Pro poriadok paiuvannya zemel, peredanykh u kolektyvnu vlasnist silskohospodarskym pidpriemstvam i orhanizatsiam: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 08.08.1995 [On the order of land sharing, transferred to collective ownership of agricultural enterprises and organizations: Decree of the President of Ukraine (1995, August 8)]. (2002). *Zemelne zakonodavstvo Ukrainy — Land legislation of Ukraine*, 720/95, 1, 598–600 [in Ukrainian].
13. Pro uhody shchodo vidchuzhennia zemelnoi chastky (paiu): Zakonu Ukrainy vid 18.01.2001 [On agreements on the alienation of land share (PAI): Law of Ukraine (2001, January 18)]. (2001). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 11, 2242-III URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/Laws/Show/2242-14> [in Ukrainian].
14. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo umov obihu zemel silskohospodarskoho pryznachennia: Zakonu Ukrainy vid 31. 03. 2020 [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine regarding the terms of circulation of agricultural land: Law of Ukraine (2020, March 31)], (2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy—Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 552-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/552-20#text> [in Ukrainian].
15. Kovaliv, O. (2021). Naukovi zasady zyasuvannya prychn zemel'noyi nevrehul'ovanosti v Ukrayini yak holovni chynnyky do vykhodu z nayavnoyi kryzy [Scientific principles of clarification of the reasons for land unregulated in Ukraine as the main factors before the exit of the existing crisis]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya — Balanced environmental management*, 3, 22–31. DOI: 10.33730/2310-4678.3.2021.246826 [in Ukrainian].
16. Kovaliv, O. (2021). Kohnityvne uperedzhennya ratsionalnoho pryrodokorystuvannya ta zberezheniya dovyillya v konteksti staloho rozvytku Ukrayiny [Cognitive prejudice of rational nature management and environmental preservation in the context of sustainable development of Ukraine]. Environmental problems of the environment and rational nature management in the context of sustainable development '21: *Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (Kherson, 21–22 October 2021 r.) — Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. (pp. 421–425) [in Ukrainian].
17. Morozov, O. (2017). Vidnoshennya subyekt-obyektyakt silespilnyyefekt u strukturi ekonomichnoho prostoru [The relation is a subject-object as a fatal effect in the structure of economic space]. *Ekonomist — Economist*, 8, 30–34 [in Ukrainian].
18. Morozov, O. & Shevchenko, M. (2020). Relation subject — object as «whole effect of management». *Science and Innovation*, 6, 12–19 [in English].
19. Kovaliv, O. (2019). Osoblyvi peredumovy podalshohorozvytku rynkovykh zemelnykh vidnosyn v ahrolandshaftakh Ukrayiny [Specific prerequisites for the further development of market land relations in agro

- landscapes of Ukraine]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia — Balanced environmental management*, 2, 164–172 [in Ukrainian].
20. Zaika, A. (2021). Regulatory and Legal Support of Land Reform in Ukraine. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia — Balanced environmental management*, 2, 24–34 [in English].
 21. Morozov, O. (2021). Upravlinnya determinovanim khaosom yak hrani mozhlyvoho formuvannya zbalansovanoho korystuvannya pryrodnyimi obyektamy v ahrosferi Ukrayiny [Management of deterministic chaos as faces of possible formation of balanced use of natural objects in the agrosphere of Ukraine]. *Environmental management: traditions, prospects and innovations '21: Materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi (Kyiv, 20–21 zhovtnia 2021 r.) — Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. (pp. 78–80). Kyiv: DIA [in Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ковалів Олександр Іванович, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, заслужений працівник сільського господарства України, завідувач відділу економіки природокористування в агросфері, провідний науковий співробітник, Інститут агроекології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, 03143, Україна; e-mail: okovaliv@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4908-7963>)

Морозов Олександр Федорович, доктор технічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу економіки природокористування в агросфері, Інститут агроекології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, 03143, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4368-0694>)

Лазаренко Владислав Ігорович, доктор філософії, завідувач відділу економіки природокористування в агросфері, Інститут агроекології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, 03143, Україна; e-mail: Vladlaz93@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8376-4668>)

Новаленко (Заїка) Анастасія Олександрівна, аспірант, Інститут агроекології і природокористування НААН (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, Україна, 03143; e-mail: anastasia05091995@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4260-4190>)

Новини

Новини

Новини • Новини • Новини

У Тернополі комунальники випустили у міську водойму понад 150 тисяч мальків коропа задля поліпшення екологічної системи озера. Цього року за допомогою спеціальних водоростей хлорели та сценедесмусу, які очищують воду від шкідливих елементів, ми домоглися вражаючого ефекту — водойма не «цвіла», вода стала чистішою, зник неприємний запах. Тепер випустили в озеро майже 1 200 кг однорічного стограмового коропа, згідно з цитати начальник управління ЖКГ, благоустрою та екології Тернопільської міськради **Олега Соколовського**.